Redaksjonelt

Sakprosabegrepet står seg

Tidsskriftet Sakprosa

Bind 10, Nummer 1

© 2018

Johan Tønnesson: Sakprosabegrepet står seg

Våren 2018 gjennomførte tre ledende skandinaviske kulturaviser, sammen med nyskapningen Broen XYZ og Lillehammer litteraturfestival, en kåring av sakprosabøker. Først 30, siden the *upper ten*.ⁱ Dermed kom sakprosaordet en kort tid på alles lepper, både blant de negativt kritiske ('kjedelig liste, for liten vekt på formfornytelse') og de velvillige, blant dem undertegnede ('mange helt strålende verk hvor saken og kunnskapen står sentralt, og hvor samspillet med prosaen tilfører store opplevelser.').

På «alles» lepper? Ikke minst i Danmark har betegnelsen vært lite i bruk blant litteraturfolk, og selveste Carsten Jensen har uttalt at begrepet er «kjedelig». Men under presentasjonene i Oslo og på Lillehammer merket jeg meg at også danske jurymedlemmer smattet på s-ordet med tilsynelatende velbehag. I Danmark snakker man ellers om faglitteratur og dokumentar, mens «sakprosa» er synonymt med bruksprosa. I Sverige er det nesten motsatt: Her rubriseres hver eneste dag en rekke avisanmeldte bøker som «sakprosa», flere enn i Norge. Men samtidig: Mine svenske «tekstforsker»-kollegaer, også dem med en fortid i forskningsprosjektet Svensk sakprosa, arbeider mest med bruksprosa og benytter sjelden sakprosabegrepet, på tross at det er (finlandsk-)svensk i sitt opphav. I Norge dekker s-ordet en rekke litteratur- og tekstformer, både innen- og utenfor den litterære institusjonen. Nylig ble for eksempel en egen bok om *rapporten* publisert, og her er det markert som et produktivt utgangspunkt at det er sakprosa som granskes.ⁱⁱ I norsk skole spenner arbeid med sakprosa fra jobbsøknader til Åsne Seierstads bøker.

Den norske litteraturkritikeren Bernhard Ellefsen påstod for fire år siden at «sakprosa» ikke er «noe godt utgangspunkt for å lese, fortolke og forstå de enkelte litterære verk: begrepet styrer oss i retning av tekster som ikke egentlig fortjener vår oppmerksomhet, og det får oss til å stille upresise spørsmål når vi står overfor noe virkelig godt.»ⁱⁱⁱ Mon det. Er ikke «prosa» fremdeles et ord som, tross bibetydningen «prosaisk», skjerper til oppmerksomhet om språket og skriften? Og er det ikke verdifullt å holde saken fast (*Rem tene, verba sequuntur*) som det viktigste i denne delen av litteraturen?

Sakprosa: «texter som resurs för faktabaserat kunskapsbyggande i offentligheten»

Selv synes jeg noe av det fine med begrepet er dets fleksibilitet, som verken gjør det tannløst eller blodfattig. I dette nummeret av *Sakprosa* analyserer litteraturforskeren Marianne Egeland den sakprosaen som har beskrevet *Aulestad*, «dikterhjemmet» til Bjørnstjerne Bjørnson, nobelprisvinner, kvinnebedårer og hyperproduktiv forfatter av sakprosa, fiksjonsprosa og poesi. Elisabeth Eide går i en avansert, men lett tilgjengelig diskursanalyse, gjennom en intens pressdebatt om *norskhet* fra 2017. Her tilbyr hun veltilpassede briller å se gjennom når vi skal forstå, og ikke bare mene, i de mange debattene om identitet som pågår, og som vi vet vil komme.

Sist, men ikke minst, bidrar Anna-Malin Karlsson og Mats Landqvist med en svært viktig diskusjon, nettopp om *sakprosabegrepet*. De har arbeidet med yringer og formidlingsformer både i og utenfor helsevesenet, i forbindelse med påviste hjertefeil i fosteret hos gravide. I og med at dette er yringer som bokstavelig talt gjelder liv og død, blir det kanskje enda viktigere enn ellers å ha gode begreper for å begripe. I konklusjonen skriver de:

«Om inget av detta skulle räknas som sakprosa skulle enligt vår mening sakprosa bli ett mycket snävt begrepp som inte bidrar tillräckligt till vår förståelse av texter som resurs för faktabaserat kunskapsbyggande i offentligheten.»

Og dermed har de gitt sitt eget kraftfulle bidrag til forståelsen av hva sakprosa kan være. Begrepet står seg.

ⁱ Se f.eks. [sakprosabloggen, 5.6.2018](#)

ⁱⁱ Kristian Bjørkdahl (red.) 2018, *Rapporten. Sjanger og styringsverktøy*. Oslo: Pax forlag. Se bl.a. s. 21.

ⁱⁱⁱ Bernhard Ellefsen: [«Om en stivere lese måte»](#), *Morgenbladet.no*, 19.6.2014.